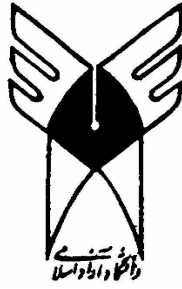

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه جامعه‌شناسی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش جمعیت‌شناسی

عنوان :

شناخت عوامل موثر بر تغییرات باروری با تأکید بر عوامل جمعیتی در
بین زنان شاغل همسر دار ۳۹-۳۰ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران ۱۳۸۹

استاد راهنما :
دکتر سید رضا معینی

استاد مشاور :
دکتر تورج دانشور

پژوهشگر :
پونه فهرجی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :
خانواده عزیزم

اولین ثمره کوچک دستانم ارزانی شما و شهامتتان
اولین گام کوچک زندگیم تقدیم شما و بزرگواریتان!
دستانم به یاد شما نوشتند در اوج خستگی
چشمانم به یاد شما درخشیدند در اوج فروماندگی
دستانم را به یاری گرفتید ای مهربانان
این خردترین هدیه نگین دستان پرمهرتان
گرچه کوچک است اما تنها سرمایه من است

تقدیم شما باد

سپاسگزاری:

سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را که هستی‌مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود. ای هستی-بخش، وجود مرا بر نعمات بی‌کرانت توان شکر نیست ذره ذره وجودم برای تو و نزدیک شدن به تو می‌تپد.

باسپاس فراوان از استاد راهنمای فرهیخته‌ام جناب آقای دکتر سید رضامعینی که در طول مدت انجام این پایان‌نامه از رهنمودهای علمی و اخلاقی ایشان بهره‌مند شدم و درگاه خداوند بزرگ را شاکرم که افتخار شاگردی ایشان را نصیب نمود. از استاد مشاور گرامی جناب آقای دکتر تورج دانشور به خاطر رهنمودهای علمی و اخلاقی ارزنده‌شان بسیار سپاسگزارم.

و از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب آقای دکتر سعید معدنی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند کمال تشکر و قدردانی را دارم. باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

در پایان مراتب سپاس و قدردانی خود را نسبت به دوست عزیزم خانم آزاده-عباسی که با خلوص نیت به من یاری رسانند ابراز می‌دارم. باشد که این یادآوری، سپاس بی‌پایان من نسبت به کمکهای بی‌دریغ آنان بشمار آید، موفقیت روزافزون و سعادت ایشان را از خداوند منان خواستارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب پونه فهرجی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۴۹۲۹۹۰۰ در رشته جمعیت شناسی که در تاریخ ۱۴/۱۰/۱۳۹۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: **شناخت عوامل موثر بر تغییرات باروری با تاکید بر عوامل جمعیتی در بین زنان شاغل همسر دار ۳۹-۳۰ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران ۱۳۸۹** با کسب نمره ۱۹/۲۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :
تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۴

دانشجوی کارشناسی ارشد **خاتم پونه فهرجی** از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹/۲۵ بحروف نوزده و بیست و پنج صدم و با **درجه عالی** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه

عناوین

چکیده

فصل اول: کلیات و طرح تحقیق

۲	مقدمه
۴	۱-۱ بیان مسئله تحقیق
۵	۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۳-۱ علت انتخاب موضوع
۸	۴-۱ اهداف پژوهش
۸	۵-۱ قلمرو مطالعاتی تحقیق
۹	۶-۱ سئوالات تحقیق
۹	۷-۱ فرضیات تحقیق
۱۰	۸-۱ موقعیت جغرافیایی منطقه ۱۵ تهران
۱۱	۹-۱ تاریخچه منطقه ۱۵ تهران
۱۵	۱۰-۱ شناخت آماری - جمعیتی زنان گروه سنی ۳۹-۳۰ ساله

فصل دوم: بررسی ادبیات موضوع

۱۹	۱-۱ تاریخچه رشد جمعیت جهان
۲۰	۲-۱-۱ جمعیت زمین در دوران ما قبل کشاورزی
۲۰	۲-۱-۲ جمعیت زمین بعد از پیدایش کشاورزی
۲۲	۳-۱-۲ جمعیت زمین در مرحله بعد از انقلاب صنعتی
۲۴	۲-۲ ساخت جمعیت جهان
۲۷	۳-۲ جمعیت جهان و پیش بینی آن در آینده
۳۰	۴-۲ بررسی روند رشد جمعیت ایران
۳۲	۵-۲ ویژگی‌های جمعیت ایران در مقایسه با کشورهای پیشرفته و کمتر توسعه یافته
۳۲	۱-۵-۲ میزان مولید:
۳۳	۲-۵-۲ مرگومیر:
۳۳	۳-۵-۲ میزان رشد جمعیت:
۳۴	۴-۵-۲ میزان باروری کل:
۳۴	۶-۲ عوامل موثر بر باروری
۳۵	۱-۶-۲ ساخت اجتماعی - اقتصادی
۳۵	۲-۶-۲ عوامل جمعیتی
۳۸	۳-۶-۲ عوامل فرهنگی - اجتماعی

- ۷-۲ عوامل تعیین کننده کاهش باروری در ایران..... ۴۱
- ۱-۷-۲ کاهش سریع مرگ و میر نوزادان و اطفال (IMR)..... ۴۱
- ۲-۷-۲ افزایش میانگین سن زنان در اولین ازدواج (WMAFM)..... ۴۱
- ۳-۷-۲ افزایش هزینه فرزندان..... ۴۱
- ۴-۷-۲ افزایش سطح سواد و تحصیلات و افزایش میزان شهر نشینی..... ۴۲
- ۵-۷-۲ افزایش میانگین سن ازدواج میان زنان..... ۴۲
- ۶-۷-۲ آگاهی عمومی در زمینه مسائل جمعیتی..... ۴۲
- ۷-۷-۲ برنامه تنظیم خانواده..... ۴۳
- ۸-۲ برخی از پیامدهای منفی افزایش جمعیت..... ۴۴
- ۱-۸-۲ پیامدهای اقتصادی..... ۴۴
- ۲-۸-۲ پیامدهای اجتماعی و روانی..... ۴۵
- ۳-۸-۲ پیامدهای جمعیتی..... ۴۶
- ۴-۸-۲ پیامدهای بهداشتی و زیست محیطی..... ۴۸
- ۹-۲ اشتغال زنان در ایران..... ۴۹
- ۱-۹-۲ نرخ فعالیت اقتصادی..... ۵۱
- ۲-۹-۲ دوره ۱۰ ساله پیش از انقلاب اسلامی از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵..... ۵۳
- ۳-۹-۲ دوره ۱۰ ساله ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵..... ۵۴
- ۴-۹-۲ دوره ۱۰ ساله ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵..... ۵۵
- ۵-۹-۲ دوره ۱۰ ساله ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵..... ۵۶
- ۱۰-۲ مروری بر تحقیقات پیشین..... ۵۹
- ۱-۱۰-۲ پیشینه تحقیق در جهان..... ۵۹
- ۲-۱۰-۲ پیشینه تحقیق در ایران..... ۶۱
- ۱۱-۲ سیاست‌های جمعیتی و برنامه‌های تنظیم خانواده در جهان..... ۶۴
- ۱۲-۲ تاریخچه‌ی تنظیم خانواده در جهان و ایران..... ۶۵
- ۱۳-۲ آشنایی با روش‌های پیشگیری از بارداری..... ۶۹
- ۱-۱۳-۲ کاندوم..... ۶۹
- ۲-۱۳-۲ آی. یو. دی..... ۷۰
- ۳-۱۳-۲ قرص‌های ضد بارداری..... ۷۰
- ۴-۱۳-۲ نورپلنت..... ۷۱
- ۵-۱۳-۲ وازکتومی..... ۷۱
- ۶-۱۳-۲ توبکتومی..... ۷۱
- ۷-۱۳-۲ آمپول‌های تزریقی..... ۷۲
- ۸-۱۳-۲ تزریق میکروکپسول..... ۷۲
- ۹-۱۳-۲ ایمپلنت‌های قابل جذب..... ۷۲
- ۱۰-۱۳-۲ حلقه واژینال..... ۷۲
- ۱۱-۱۳-۲ مواد نطفه کش..... ۷۲

- ۱۳-۱۲ جلوه‌گیری از بارداری با روش منقطع بوسیله مرد..... ۷۲
- ۱۳-۱۳ پیش‌گیری از بارداری از راه خوردن قرص در مردان..... ۷۳

فصل سوم : مطالعات نظری و چارچوب نظری تحقیق

- ۱-۳ تاریخ اندیشه‌های جمعیتی..... ۷۵
- ۱-۱-۳ طرفداران افزایش جمعیت..... ۷۵
- ۲-۱-۳ مخالفان افزایش جمعیت..... ۸۱
- ۳-۱-۳ طرفداران جمعیت ثابت..... ۸۳
- ۴-۱-۳ طرفداران جمعیت متناسب یا مطلوب..... ۸۴
- ۲-۳ سابقه توجه به جمعیت و جمعیت‌شناسی..... ۸۸
- ۳-۳ چارچوب نظری..... ۹۰
- ۴-۳ تئوری‌ها و مدل‌های باروری..... ۹۱
- ۱-۴-۳ مدل متغیرهای بینابین..... ۹۱
- ۲-۴-۳ تئوری انتقال جمعیت شناختی..... ۹۵
- ۳-۴-۳ تئوریهای اقتصادی باروری..... ۹۷
- ۴-۴-۳ مدل جامعه شناختی تبیین باروری..... ۱۰۳
- ۵-۴-۳ تئوری جریان ثروت بین نسلی..... ۱۰۵
- ۶-۴-۳ تئوری تبیین نهادی..... ۱۰۷
- ۷-۴-۳ تئوری برابری جنسیتی..... ۱۰۸
- ۸-۴-۳ تئوری اشاعه..... ۱۰۹

فصل چهارم : روش‌شناسی تحقیق

- ۱-۴ روش تحقیق..... ۱۱۲
- ۲-۴ جامعه آماری..... ۱۱۲
- ۳-۴ برآورد حجم نمونه..... ۱۱۳
- ۴-۴ مدل تحقیق..... ۱۱۴
- ۵-۴ روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات..... ۱۱۵
- ۶-۴ روش استخراج و تحلیل داده‌ها..... ۱۱۵
- ۷-۴ اعتباریابی پرسشنامه..... ۱۱۶
- ۱-۷-۴ اعتبار(روایی)..... ۱۱۶
- ۲-۷-۴ اعتماد(پایایی)..... ۱۱۶
- ۸-۴ تعاریف عملی و نظری متغیرها..... ۱۱۷
- ۹-۴ متغیرهای مورد مطالعه تحقیق..... ۱۱۷

فصل پنجم: تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

مقدمه	۱۲۱
۱-۵ بخش اول: آمار توصیفی	۱۲۲
۲-۵ بخش آمار استنباطی	۱۶۷
۱-۲-۵ فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین گروه شغلی زنان و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۶۷
۲-۲-۵ فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین تحصیلات زنان و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۶۹
۳-۲-۵ فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین سن زنان هنگام ازدواج و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۷۱
۴-۲-۵ فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد بین گروه شغلی زنان و فاصله میان موالید ارتباط وجود دارد.	۱۷۳
۵-۲-۵ فرضیه پنجم: به نظر می‌رسد بین گروه سنی زنان و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد.	۱۷۵
۶-۲-۵ فرضیه ششم: به نظر می‌رسد بین درآمد خانواده و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۷۷
۷-۲-۵ فرضیه هفتم: به نظر می‌رسد بین نحوه تصرف مسکن و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۷۹
۸-۲-۵ فرضیه هشتم: به نظر می‌رسد بین نوع وسایل پیشگیری و تعداد فرزندان ارتباط وجود دارد.	۱۸۱
۹-۲-۵ فرضیه نهم: به نظر می‌رسد بین تحصیلات و آگاهی نسبت به برنامه‌های تنظیم خانواده رابطه وجود دارد.	۱۸۳

فصل ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱-۶ بحث و نتیجه‌گیری	۱۸۶
۲-۶ نتیجه‌گیری	۱۸۷
۳-۶ بیان محدودیتهای تحقیق	۱۸۸
۴-۶ پیشنهادات	۱۸۹
۵-۶ راهکارها	۱۹۱
منابع و ماخذ	۱۹۲
ضمائم	۲۰۰

فهرست جداول

صفحه

عناوین

جدول ۱-۱۰-۱	زنان ۳۹-۳۰ ساله همسر دار فعال از نظر اقتصادی	۱۵
جدول ۱-۱۰-۲	زنان ۳۹-۳۰ ساله همسر دار فعال از نظر اقتصادی	۱۶
جدول ۱-۱۰-۳	زنان ۳۹-۳۰ ساله همسر دار بر حسب وضع سواد	۱۷
جدول ۱-۱۰-۴	زنان ۳۹-۳۰ ساله همسر دار بر حسب وضع سواد	۱۷
جدول ۱-۲	برآورد جمعیت جهان در مقاطع زمانی مختلف	۲۳
جدول ۲-۲	برخی از شاخصهای جمعیتی جهان به تفکیک کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و قاره ها در سال ۱۹۹۵	۲۶
جدول ۳-۲	برآورد تعداد جمعیت و میزان رشد بر حسب قاره ها : ۱۶۵۰-۲۰۵۰	۲۸
جدول ۴-۲	جمعیت ایران در حد فاصل سالهای ۱۲۶۰ تا ۱۳۸۵ شمسی	۳۱
جدول ۵-۲	باروری	۳۴
جدول ۶-۲	میانگین تعداد فرزندان بر حسب وضع سواد و تحصیلات مادران	۳۹
جدول ۷-۲	نرخ فعالیت اقتصادی زنان ۱۵-۴۹ ساله ایران طی سالهای ۱۳۴۵-۱۳۸۵	۵۲
جدول ۸-۲	میانگین سن ازدواج زنان و مردان، نرخ باروری، و نسبت زنان به مردان فارغ التحصیل دانشگاه ها و مؤسسات عالی طی سالهای ۱۳۴۵-۱۳۸۵	۵۲
جدول ۱-۵	زنان بر حسب گروههای سنی منتخب	۱۲۲
جدول ۲-۵	شوهران بر حسب گروههای سنی منتخب	۱۲۳
جدول ۳-۵	زنان بر حسب گروههای سنی منتخب به هنگام اولین ازدواج	۱۲۴
جدول ۴-۵	شوهران بر حسب گروههای سنی منتخب به هنگام ازدواج	۱۲۵
جدول ۵-۵	زنان بر حسب طول دوره ازدواج	۱۲۶
جدول ۶-۵	زنان بر حسب محل تولد	۱۲۷
جدول ۷-۵	شوهران بر حسب محل تولد	۱۲۸
جدول ۸-۵	زنان بر حسب مقاطع تحصیلی	۱۲۹
جدول ۹-۵	شوهران بر حسب مقاطع تحصیلی	۱۳۰
جدول ۱۰-۵	زنان بر حسب گروه شغلی	۱۳۱
جدول ۱۱-۵	شوهران بر حسب وضع فعالیت اقتصادی	۱۳۲
جدول ۱۲-۵	شوهران بر حسب گروههای شغلی	۱۳۳
جدول ۱۳-۵	زنان بر حسب تعداد نوزادان سقط شده	۱۳۴
جدول ۱۴-۵	زنان بر حسب تعداد نوزادان دختر سقط شده	۱۳۵
جدول ۱۵-۵	زنان بر حسب تعداد نوزادان پسر سقط شده	۱۳۶
جدول ۱۶-۵	زنان بر حسب حاملگی در طول عمر	۱۳۷
جدول ۱۷-۵	زنان بر حسب فاصله زمانی از دواج تا تولد اولین فرزند	۱۳۸
جدول ۱۸-۵	زنان بر حسب فاصله زمانی اولین فرزند تا دومین فرزند	۱۳۹

جدول ۵-۱۹	زنان برحسب تعداد فرزندان در حال حاضر	۱۴۰
جدول ۵-۲۰	زنان برحسب دلخواه بودن تعداد کنونی فرزند	۱۴۱
جدول ۵-۲۱	زنان برحسب تعداد مطلوب فرزندان	۱۴۲
جدول ۵-۲۲	زنان برحسب اعلام نظر برای بارداری جنس مطلوب	۱۴۳
جدول ۵-۲۳	زنان برحسب آگاهی داشتن از برنامه های تنظیم خانواده	۱۴۴
جدول ۵-۲۴	زنان برحسب طریقه آشنایی با برنامه های تنظیم خانواده	۱۴۵
جدول ۵-۲۵	زنان برحسب استفاده از وسایل پیشگیری	۱۴۶
جدول ۵-۲۶	زنان برحسب نوع وسایل پیشگیری مورد استفاده	۱۴۷
جدول ۵-۲۷	زنان برحسب نحوه رضایت از نوع وسایل پیشگیری	۱۴۸
جدول ۵-۲۸	زنان برحسب دفعات رستوران رفتن در ماه	۱۴۹
جدول ۵-۲۹	زنان برحسب دفعات سفر در سال	۱۵۰
جدول ۵-۳۰	زنان برحسب نحوه تصرف واحد مسکونی خانوار	۱۵۱
جدول ۵-۳۱	زنان برحسب درآمد ماهیانه خانوار	۱۵۲
جدول ۵-۳۲	زنان برحسب تأثیر هدیه دولت بر فرزندآوری	۱۵۳
جدول ۵-۳۳	زنان برحسب تأثیر هدیه دولت بر فرزندآوری دیگران	۱۵۴
جدول ۵-۳۴	زنان برحسب ترجیح فرزند پسر به دختر	۱۵۵
جدول ۵-۳۵	زنان برحسب بهترین سن ازدواج پسر	۱۵۶
جدول ۵-۳۶	زنان برحسب بهترین سن ازدواج دختر	۱۵۷
جدول ۵-۳۷	زنان برحسب تأثیر سن ازدواج در باروری	۱۵۸
جدول ۵-۳۸	زنان برحسب تعیین فواصل باروری طبق برنامه دلخواه	۱۵۹
جدول ۵-۳۹	زنان برحسب سطح سواد و آگاهی از وسایل پیشگیری از بارداری	۱۶۰
جدول ۵-۴۰	زنان برحسب تأثیر تحصیلات در تعداد فرزندان	۱۶۱
جدول ۵-۴۱	زنان برحسب مغایرت داشتن تعداد فرزندان با اشتغال	۱۶۲
جدول ۵-۴۲	زنان برحسب کاهش فرصت شغلی جهت مراقبت از کودک	۱۶۳
جدول ۵-۴۳	زنان برحسب از بین رفتن فرصت شغلی با تعداد زیاد فرزندان	۱۶۴
جدول ۵-۴۴	زنان برحسب تأثیر تعداد فرزندان بر کیفیت کار آنها	۱۶۵
جدول ۵-۴۵	زنان برحسب وضع نامطلوب اقتصادی بر تعداد بیشتر فرزندان	۱۶۶
جدول ۵-۴۶	زنان برحسب گروه شغلی و تعداد فرزندان	۱۶۷
جدول ۵-۴۷	زنان برحسب مقاطع تحصیلی و تعداد فرزندان	۱۶۹
جدول ۵-۴۸	زنان برحسب سن زنان هنگام ازدواج و تعداد فرزندان	۱۷۱
جدول ۵-۴۹	زنان برحسب گروه شغلی و فاصله بین موالید	۱۷۳
جدول ۵-۵۰	زنان برحسب گروه سنی و تعداد فرزندان	۱۷۵
جدول ۵-۵۱	زنان برحسب طبقات درآمد خانوار و تعداد فرزندان	۱۷۷
جدول ۵-۵۲	توزیع جمعیت نمونه برحسب نحوه تصرف مسکن و تعداد فرزندان	۱۷۹
جدول ۵-۵۳	توزیع جمعیت نمونه برحسب نوع وسایل پیشگیری و تعداد فرزندان	۱۸۱
جدول ۵-۵۴	توزیع جمعیت نمونه برحسب تحصیلات زن و آگاهی نسبت به برنامه های تنظیم خانواده	۱۸۳

فهرست نمودارها

صفحه

عناوین

نمودار ۱-۵ گروه شغلی زنان و تعداد فرزندان.....	۱۶۸
نمودار ۲-۵ تحصیلات زنان و تعداد فرزندان.....	۱۷۰
نمودار ۳-۵ سن زنان هنگام ازدواج و تعداد فرزندان.....	۱۷۲
نمودار ۴-۵ گروه شغلی زنان و فاصله میان موالید.....	۱۷۴
نمودار ۵-۵ گروه سنی و تعداد فرزندان.....	۱۷۶
نمودار ۶-۵ درآمد خانواده و تعداد فرزندان.....	۱۷۸
نمودار ۷-۵ نحوه تصرف مسکن و تعداد فرزندان.....	۱۸۰
نمودار ۸-۵ نوع وسایل پیشگیری.....	۱۸۲
نمودار ۹-۵ تحصیلات و آگاهی نسبت به برنامه‌های تنظیم خانواده.....	۱۸۴

چکیده

هدف از این پژوهش شناخت عوامل موثر بر تغییرات باروری با تأکید بر عوامل جمعیتی در بین زنان شاغل همسر دار ۳۹-۳۰ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران در سال ۱۳۸۹ می باشد از میان خانوارهای ساکن در منطقه ۱۵ شهر تهران با توجه به تعداد کل جامعه آماری و با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۶۲ زن همسر دار شاغل به عنوان نمونه انتخاب گردید . که بعد از مطالعات کتابخانه ایی و فیش برداری از منابع موجود داده های آن با تکمیل پرسشنامه های محقق ساخته جمع آوری شده است. استخراج اطلاعات پرسشنامه از طریق برنامه Spss در قالب جداول یک بعدی و دوبعدی و نمودار بوده و آزمون های آماری خی دو X^2 ، سامرز Somers D ، کرامرز Cramers V ، اسپیرمن RS بهره گیری شده است.

لازم به ذکر است عواملی مانند: سن زن، گروه شغلی، درآمد خانوار، تحصیلات زن، سن زن هنگام ازدواج، نحوه تصرف واحد مسکونی، نوع وسایل پیشگیری متغیرهایی هستند که می تواند با باروری و تعداد فرزندان رابطه داشته یا نداشته باشد.

در این پژوهش مشخص شد که گروه های مختلف شغلی، بالا بودن تحصیلات زن، نحوه تصرف مسکن و گروه های مختلف سنی زنان در باروری و تعداد فرزندان موثر است . درآمد خانوار، نوع وسایل پیشگیری از بارداری، فاصله گذاری موالید در بین گروه های مختلف شغلی و آگاهی از برنامه های تنظیم خانواده بر باروری و تعداد فرزندان موثر نیستند .

واژگان کلیدی: باروری، تغییرات باروری، زنان شاغل همسر دار، عوامل جمعیتی

فصل اول

کلیات و طرح تحقیق

مقدمه

طی یک دوره‌ی صد و بیست و سه ساله، از ۱۸۰۴ تا ۱۹۲۷، جمعیت کره‌ی زمین یک میلیارد نفر افزایش یافت و از یک میلیارد نفر در سال ۱۸۰۴، به دو میلیارد نفر در سال ۱۹۲۷ رسید. با گذشت زمان، مدت زمان لازم برای دو برابر شدن جمعیت تقلیل یافت به طوری که تنها در فاصله‌ی سی و سه سال، از ۱۹۲۷ تا ۱۹۶۰، جمعیت کره‌ی زمین یک میلیارد نفر دیگر افزایش یافت و به سه میلیارد نفر در سال ۱۹۶۰ رسید. پس از آن و در مدت کم‌تر از چهل سال (سی و نه سال) از ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۹، جمعیت جهان سه میلیارد نفر دیگر افزایش یافت و به شش میلیارد نفر در سال ۱۹۹۹ رسید. هم‌اکنون، جمعیت جهان بیشتر از ۶۲۱۵ میلیون نفر است و پیش‌بینی شده است که در سال ۲۰۱۲ به ۷ میلیارد نفر افزایش یابد، چرا که روزانه ۳۶۰۴۷۰ نفر در جهان متولد می‌شوند و در مقابل ۱۵۰۶۸۸ نفر فوت می‌کنند. به این ترتیب، کره‌ی زمین هر روز پذیرای جمعیت افزوده‌ای بالغ بر ۲۰۹۷۸۲ نفر است. بر این اساس، سالانه ۷۶۵۷۰۴۳۰ نفر و به عبارتی هر سیزده سال یک بار، یک میلیارد نفر به جمعیت کره‌ی زمین افزوده می‌شود. (حسینی، ۱۳۸۶، ۱)

ارلیش بیان می‌کند: افزایش سرسام‌آور جمعیت، چند دهه‌ای است که چشم‌انداز خطری تهدیدآمیز را ترسیم کرده است، همان چیزی که از آن به عنوان بمب جمعیت یاد می‌کرد. اکنون اوضاع جهان دگرگون شده و خطر جمعیت زیاد تنها متوجه آینده نیست. یکی از مشکلات تمام کشورهای جهان به ویژه کشورهای در حال توسعه رشد بیش از حد جمعیت است. جمعیت زیاد که روزگاری از مولفه‌های مهم قدرت به شمار می‌رفت امروزه به معضلی تبدیل شده است که تمام

کشورها به دنبال راه حلی برای آن برآمده‌اند ، برای کشورهای توسعه‌نیافته، موضوع جمعیت و توسعه موضوعی حیاتی است چرا که اگر رشد جمعیت، مانع پیشرفت اقتصادی و توسعه‌ی اجتماعی شود، سرمایه‌گذاری‌ها جهت پروژه‌های توسعه بدون کاهش رشد جمعیت عبث خواهد بود. (لهسائی زاده، ۱۳۷۹، ۷)

از این جهت تحقیق در زمینه پدیده‌های جمعیتی و شناخت کامل آن به منظور اتخاذ و سیاست‌های جمعیتی مناسب و اعمال آن در این جامعه ما ضرورتی حیاتی دارد هر چند اتخاذ سیاست‌های جمعیتی و به کار بردن آن در جامعه‌ها بر عهده دولت‌ها است ، اما ایجاد میل و انگیزه در مردم برای پذیرش و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده مستلزم داشتن آگاهی اجتماعی از مسائل مربوط به جمعیت است و این آگاهی مسلماً از طریق آموزش در سطح‌های مختلف می‌تواند فراهم شود. (نیک خلق، ۱۳۷۹، ۵)

۱-۱ بیان مسئله تحقیق

با مطالعه و بررسی وضعیت جمعیتی کشورهای مختلف جهان، خصوصاً میزانهای باروری به این مسئله می‌رسیم که بین وضعیت اقتصادی هر کشور و به تبع آن خانواده‌ها شامل میزان درآمد و هزینه‌ها با باروری رابطه محسوسی وجود دارد و این رابطه می‌تواند به صورت دو جانبه باشد یعنی هم شرایط اقتصادی می‌تواند بر میزان و سطح باروری یک جامعه و خانواده تأثیر گذارد و هم بر عکس، این وضعیت در کشورهای مختلف جهان خود را نشان داده و آمار و ارقام اقتصادی، جمعیتی دلیل بر این مدعاست.

در مرحله‌ی بعد از انقلاب صنعتی با گسترش صنعت و پیچیده‌تر شدن ساختار اقتصادی و اجتماعی جوامع، رابطه جمعیت و رشد اقتصادی نیز پیچیده‌تر از ادوار گذشته شده است، پیچیده‌تر از آنکه بتوان بیان کلی و تعمیم واضحی در مورد آن بدست داد. اینکه رشد جمعیت محرک توسعه است یا مانع توسعه، بستگی به میزان و شتاب رشد جمعیت از یک سو و اوضاع و احوال اقتصادی و اجتماعی جامعه از سوی دیگر دارد. (میرزایی، ۱۳۷۳: ۱)

به رغم کاهش میزان باروری طی چند سال اخیر در کشور، نباید نسبت به پیامدهای افزایش جمعیت در سال‌های آینده غفلت داشت، زیرا:

اولاً، حتی اگر پایین‌ترین برآوردهای اعلام شده درباره‌ی نرخ کنونی رشد جمعیت (مثلاً نرخ ۱/۲ درصد ارائه شده از طرف سازمان ثبت احوال کشور) را ملاک محاسبه قرار دهیم، باز هم در سال‌های آتی شاهد ازدیاد جمعیت قابل ملاحظه‌ای خواهیم بود که تأمین نیازهای گوناگون آن خالی از دشواری نخواهد بود.

ثانیاً، طی چند سال اخیر، بسیاری از افراد نسلی که در سال‌های اولیه‌ی انقلاب اسلامی، با توجه به سیاست تشویق مولید در آن دوره، زاده شدند به سنین ازدواج و باروری رسیده‌اند، بنابراین، احتمال افزایش مجدد زاد و ولد، متفی نخواهد بود. (کتابی، ۱۳۷۷: ۲۸)

رشد سرسام آور جمعیت، از یک طرف و تبعات و پیامدهای مشکل زای حاصل از جمعیت زیاد از طرف دیگر، اهمیت پژوهش‌های مبتنی بر شناخت عوامل موثر بر زاد و ولد را کاملاً آشکار می‌سازد. موضوع مورد مطالعه در این پژوهش بررسی شناخت عوامل موثر بر تغییرات باروری با تأکید بر عوامل جمعیتی در بین زنان شاغل همسر دار ۳۹-۳۰ ساله منطقه ۱۵ تهران در سال ۱۳۸۹ می‌باشد. در اینجا مانند هر تحقیق پیمایشی دیگر، سعی ما این است که نقش این عوامل را که تغییرات و نوسانات آنها باعث دگرگونی در تعداد موالید می‌شود و نیز میزان تأثیر این فاکتورها را بر میزان باروری بررسی کنیم.

۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق

آگاهی از افزایش سریع جمعیت به عنوان خطر جهانی یکی از مشغله‌های فکری عمده بشر نیمه دوم قرن بیستم شناخته شد. علیرغم مباحث مفصلی که درباره‌ی دامنه و واقعیت خطر افزایش جمعیت به عمل آمده و علیرغم جبهه‌گیری‌های عقیدتی که در مورد راه و روش مواجهه با این خطر بروز کرده، لزوم جلوگیری از افزایش جمعیت به عنوان یک اصل عمده از طرف اکثریت ملت‌های جهان مورد قبول قرار گرفته است، البته در همه‌ی نقاط دنیا یک تفاهم کلی در مورد تحدید موالید وجود ندارد. در نتیجه در بعضی ممالک جلوگیری از رشد جمعیت به عنوان بخشی از برنامه کلی تلقی کرده و برنامه خاصی را با هدف مشخص کاهش نرخ زاد و ولد به مرحله‌ی اجرا گذاشته‌اند. (کیوا، ۱۳۴۹:۷)

تدوین و اجرای سیاست‌های جمعیتی به عنوان جزئی از برنامه ملی توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود. (زنجانی و دیگران، ۱۳۸۷، ۱۱۳) در بیشتر این کشورها سیاست‌ها و روشهای طرح‌ریزی شده‌ای برای جلوگیری از بارداری، تهیه‌ی وسایل و روشهای جلوگیری از باروری و امکان دسترسی بیشتر به آن در قالب برنامه‌های ملی تنظیم خانواده را پذیرفته‌اند و به کار گرفته‌اند. استفاده از وسایل جلوگیری از حاملگی اگر چه در تمام دنیا به طور

مداوم رو به افزایش است ، اما هنوز استفاده از آن به طور عموم در میان خانواده‌ها رایج نشده است.
(غفاری، ۱۳۶۹: ۱۲)

لزوم جلوگیری از افزایش جمعیت به عنوان یک اصل عمده از طرف اکثریت ملت‌های جهان مورد قبول قرار گرفته، البته در همه‌ی نقاط دنیا یک تفاهم کلی در مورد تهدید موالید وجود ندارد در نتیجه در بعضی ممالک جلوگیری از رشد جمعیت به عنوان بخشی از برنامه‌های کلی تلقی کرده و برنامه‌ی خاص را با هدف مشخص به مرحله‌ی اجرا گذاشته‌اند، آنچه در سال‌های اخیر باعث رشد سریع جمعیت در کشورهای در حال توسعه شده است شکاف بین میزان‌های موالید و مرگ‌ومیر می‌باشد.

می‌دانیم که میزان باروری تابع عوامل اقتصادی ، اجتماعی و جمعیتی و فرهنگی می‌باشد و جهت کنترل باروری شناخت این عوامل ضرورت دارد . هرگونه پیشرفت و توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی یک کشور منوط به تعداد نیروی انسانی از لحاظ کمی و کیفی می‌باشد، و دستیابی بهتر به شاخصه‌های اجتماعی نظیر ازدواج و آموزش در گرو شرایط بهتر جمعیت است . دسترسی به شاخصه‌های مطلوب اقتصادی نظیر سطح زندگی بالاتر، درآمد ، اشتغال بیشتر زنان در جامعه و... همگی با جمعیت در ارتباط هستند . رشد فزاینده‌ی جمعیت اثرات نامناسبی می‌تواند بر پیکره‌ی اجتماع بگذارد که حتی تا سالها اثرات آن از بین نخواهد رفت . نقش باروری به عنوان مهمترین پدیده‌ی تعیین کننده نوسانات جمعیتی کسب شده است که مطالعه‌ی آن نسبت به سایر پدیده‌های جمعیتی از اهمیت فراوانی برخوردار می‌باشد . در این پژوهش برآنیم که عوامل تأثیرگذار بر باروری را شناسایی کرده و میزان تأثیر آنها را در کاهش یا افزایش باروری مورد مطالعه قرار دهیم . با این امید که بتواند گوشه‌ای از این مسئله اجتماعی را به منظور زمینه‌سازی سایر تحقیقات به انجام برساند.